



KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 78, GOD. IV, BEOGRAD, UTORAK, 25. AVGUST 2009.

Redakcija: Miloš Živanović, Saša Ilić, Tomislav Marković, Saša Čirić; Font Mechanical: Marko Milanković; E-mail: beton@danas.rs, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeći broj izlazi 8. septembra

MIXER

Piše: Branko Romčević

UČINAK VLASTITE NEZGRAPNOSTI

Čija je zapravo odgovornost?

Jedno pitanje, koje u neljudožderskim delovima sveta – kad bi ih bilo – ne bi ni moglo da bude postavljeno, proteklih je nedelja uzbitalo mnoge duhove, preteći da na površinu izbaci i već pomalo zaboravljene repove, koje brojni akteri javne scene mudro nastoje da sakriju, mada ne mogu prestati da ih, već dobro narasle, za sobom vuku. Pa se tako čulo kako nije posao tužilaštva da kroji rad medija, kako se sloboda izražavanja ne sme sputavati kriterijumima istine ili morala, da izvan esnafa nema toga koji bi smeo da sudi o delatnostima njegovih pripadnika, da bi zarad mira sve trebalo ostaviti istoriji i budućim naraštajima na procenu, ne bi li se jedna razložna inicijativa dovela do kolapsa pre nego što je i pokrenuta. U našim očima ona je suviše važna da bismo tek tako, i ne pokušavši da učvrstimo njenu opravdanost, pustili da je opstruktivni, pitonski zagrljaj istorijske i profesijske kunktacije, zdrobi. Dakle, da li odgovornost leži na proizvođaču i distributeru nekog emocionalno sugestivnog a istinosno problematičnog govora, ili odgovornost pada na onoga u kome pod uplivom takvog sadržaja naraste struja najintenzivnijih doživljaja, koja ga zatim navede da se – izvorno *bona fide* – udruži s drugima koji su prošli sličnu inicijaciju, da bi, na kraju, u njihovom društvu delajući, osvojio nagradno putovanje u jednom smeru i poduži boravak u ševeningenskom, B-kategorisanom smeštaju? Dilema je, svakako, lažna. Ali da bi se to i potvrdilo, projektovaćemo je na konceptualni okvir preko koja se razrešava.

NIČE: ODGOVORNOST INTERPRETATORA

Postoje dva, i samo dva, koncepta koja formiraju taj okvir. Prema jednom, odgovornost treba ispitivati na strani primaoca, po drugom na strani pošiljaoca. U izvesnom trenutku oni izlaze na isto, a naspram njih se postavlja hrišćanska alternativa koja pretenduje da ih kao paganske restlove skine s dnevnog reda. Jedan od onih za kojim se uskomešala prašina svakojakih nedoumica i sumnjičenja, a sa čijeg slučaja će Žak Derida očitati stanoviti oblik odgovornosti, beše Fridrih Niče. Niče je, smatra Derida, velik zahvaljujući umeću da u jednom potezu piše ne samo jednim stilom, te sposobnosti da u jednom tekstualnom gestu isporuči više od jednog smisla. Time se blokira mogućnost da se njegovo pisanje ulije u konačno ovu ili konačno onu interpretaciju. Niče, veli Derida, redovno programira bar dve sile jednakog statusa, pa se tako na plamenu njegovog potpisa mogu ogreјјati „neka 'leva' politika“, kao i tvorci „najzloćudnijih povika sa nacional-socijalističkih zborova“. U tome neće nimalo pomoći odbijanje da se vidi jedno ili drugo, da se tvrdi da je „pravi“ Niče bio za ovo a protiv onog. Sama mogućnost da se preko jednog autora filtriraju tako različite strategije, jeste ono skaredno. Niče je, nesporno, odgovoran za skarednost svoga teksta, ali čim se javi želja da se jedna njegova komponenta uzme za onu koja će uspostaviti hegemoniju nad ostatkom, pitanje odgovornosti se premešta s pisca na čitaoca kao subjekta te želje. U tom času čitalac (interpretator) se transformiše u instancu koja nasleđuje potpis i koja odlučuje o smislu i svrsi onog potpisanog. Tako delegirana, odgovornost svoju dramu odigrava u čitaocu koji ima da položi račun o razumevanju autorovog slova. Autor je tada *a priori* van domašaja odgovornosti. Ne znači to da autor može uživati blagodeti neupitne nevinosti-

ti, nego da ako se već govori o interpretativnoj odluci, odgovornost treba da padne na onoga ko je donosi. Po Deridi, ta odluka ne treba da se dogodi kao prelom koji bi odvojio istinito od lažnog ili pravo od nepravog u onome što s nekim, na Ničev način neodlučivim, potpisom pristize. Njoj, naprotiv, pada u deo da kao *politička intervencija* izvrši ponovno ispisivanje i premeštanje smisaonih sklopova teksta. Time se hoće reći da je na interpretatoru da zaigra na neku već kartu i tako preuzme *političku odgovornost* za interpretaciju potpisanog sadržaja, za nasleđeni potpis i nasleđenog potpisnika. Ako nastavimo da sledimo tu logiku, zaključićemo da nema „pravog“ autora izvan odgovornosti interpretatora. Odgovornost interpretatora je rodno mesto autora, koji u tom kretanju kao da dolazi nakon sebe samog, preko drugog, koji se za njega stara.

LEVINAS: TOTALNA ODGOVORNOST

S druge – Levinasove – strane, autorova odgovornost je, makar izostala evidencija koja bi to ozvaničila, totalna. Štogod proizvesti, pozvati ili prinuditi da se pojavi, to automatski znači isturiti sebe kao za to pojavljivanje odgovornog. Po Emanuelu Levinasu, autor ne može da se otrese odgovornosti čak i kada njegove tvorbe promaše cilj ka kome je želeo da ih vodi. „Pružajući ruku da primaknem stolicu, izgužvao sam rukav sakoa, izgrebao parket, pao mi je pepeo s cigarete... Zupčanik nam je dograbio jedan prst, stvari se okreću protiv nas.“ U takvim okolnostima vinovnici smo tragedije koja nas poučava da se naše bivstvovanje-u-svetu ne svodi na odnos naše svesti i

MIXER

Branko Romčević: Učinak vlastite nezgrapnosti

CEMENT

Vladimir Arsenić: Zloćudni povratak u manastir

ŠTRAFTA

Đerđ Serbhorvat: Nova nepismenost

VREME SMRTI I RAZONODE

Predrag Lucić: Balada o osiromašenom urinu

BULEVAR ZVEZDA

KALAJIĆ, Dragoš

BLOK BR. V

El Rašid: Sveti Sava

stalo do toga da se oni ne uzimaju s obzirom na instancu na koju nisu usmereni. Govoreći o onom prvom, ističemo da se ne radi o tome da interpretator preuzme teret autorov i postane mu zaklon, već da preko njega on ostaje bez autora kao zaklona za vlastitu odgovornost. Prema onom drugom, autor ne može sopstvenim radanjem u interpretatorovoj odgovornosti da se izuzme iz odgovornosti za ono što je sam začeo, pa bila to i interpretatorova bludnja.



naših namera prema svetu – ono uključuje celokupnu, kako je Levinas nazvao, „nezgrapnost našeg bivstvovanja“. Ta nezgrapnost je ono za šta smo odgovorni, dok se svaka priča o namerama pomera u rang pukog izvrđavanja. Legitimnost činova nećemo pronaći u namerama koje bi ih pokrenule već u njihovom značenju, koje izvire iz onoga što izazivaju. Da li bi bilo neophodno da se jednom od ova dva koncepta da neka načelna prednost? Ne, budući da se oni međusobno ne isključuju. Kao što se i ne nadopunjuju. Umesto o komplementarnosti, radije ćemo govoriti o *kongruentnosti*. Jer, i jedan i drugi koncept sprečavaju mogućnost da se izgovori „nisam ja, on je“, odnosno, „ne pitajte mene, pitajte njega“. Dakle, sve je

I – šta sad? Nije valjda da se sva pitanja proistekla iz naše dileme gase njenim razrešavanjem u banalnom tvrđenju da je svak za svoja dela odgovoran? Pokušamo li da sintetizujemo dosadašnju priču, trebalo bi da kao momenat njene komplikacije, koji ometa da se ona lako sažme i jednostavno okonča, obeležimo ono „svoja“ u prethodnom tvrđenju. Imajući u vidu baš to – jednu misao o tome šta se sve nekome može pripisati kao njegovo delo – tek provizorno zaključujemo da je odgovornost svagda dvostruka: pošiljalac odgovara za ono poslato u celini, a to znači za smisao i učinke koje je u njemu intendirao, kao i za eventualno pogrešno razumevanje primaćevo i sve što bi iz njega proizašlo, dok primalac odgovara za moguće izneveravanje

pošiljaočevih namera, kao i za ono što svojim razumevanjem, ispravnim ili pogrešnim, izazove. Prema tome, izostanak namere nije dovoljan za izostanak odgovornosti.

ŽIŽEK: PAGANSKI TRAGIZAM

Za Slavoja Žižeka, čije novije radove obeležava tendencija povratka Crkvi, takvo shvatanje predstavljalo bi tipičnu pagansku okrutnost, u kojoj se, čineći kratak spoj, udružuju ontološki i etički plan. Prouzrokovati nešto bilo bi isto što i nešto skriviti, i to je ono što su Grci – raspolazući rečju *aitia*, čije je značenje kako „uzrok“, tako i „krivica“ – znali i bolje i pre nego svi drugi. Radilo bi se tu, smatra Žižek, o paganskom tragizmu, u kome mi ne možemo da uteknemo posledicama svojih ranijih dela. Koliko god da se trudimo one nas sustižu, sve dok nas na kraju ne satru, i ukoliko želimo da skinemo taj teret sa svojih leđa i vodimo jedan *cool life* (čija bi utemeljujuća krilatica u lokalnom pomiriteljskom idiomu glasila: „Brate, nemoj da me smaraš s tim glupostima!“) trebalo bi da se odvažimo i pobegnemo iz Atine u – Jerusalim. Tamo nas čeka dobra vest: „da je *moguće preseći (pokidati) Veliki lanac biča*: suspendovati teret prošlosti, preseći konopce koji nas vezuju za ranija dela, raščistiti s prethodnim i početi od nule“. Nakon što tu vest primimo, potrebno je da omrzneimo „na svoje-ga oca, i na mater, i na ženu, i na djecu, i na braću, i na sestre, i na samu dušu svoju“ (Luka, 14, 26), da pokidamo veze sa zajednicom u koju smo, hajdegerovski rečeno, bili bačeni. Evakuišući sebe same iz svog organskog miljea, već smo stupili u *agape* i tada se prethodni grehovi brišu, tradicija se poništava, teret nezgrapnosti nestaje, sasvim novi početak je pred nama, i to, što je najdivnije, ne posredstvom nečeg vrhunarnog ili u zagrobnoj egzistenciji, već dok smo još tu, s ove strane, u ovom životu. Žižekova alternativa našem konceptualnom okviru prikriva inkvizitorsku, mrziteljsko-osvetničku aksiologiju kao završnu istinu tog, kako ga je Niče nazvao, „platonizma za svetinu“. Benigniji znak tog prikrivanja sastoji se u baratanju tipično crkvenom oznakom, „paganizam“, za grčko nasleđe, čime kao da se ide na opštenarodni nespোরазum u kome ono pagansko nema samo tehničko nego i vrednosno značenje. Međutim, pravo pravcijato prikrivačko muljanje nastaje Žižekovim odabirom jednih a okretanjem glave od drugih, barem jednako relevant-

nih navoda, čije bi potezanje njegovu konstrukciju survalo u propast. Jer, u zajednicu Svetog duha ulazi se ne samo omrazom na prethodni život, nego otpočinjanjem novog života u znaku prihvatanja sopstvene grešnosti, ne zbog ovog ili onog što se jeste ili nije učinilo, nego zbog same činjenice da smo živi (npr. *Poslanica Rimljanima*, 3). Koliko god da se s njom prethodni teret odbacuje, u dobroj vesti – posredovanoj njenom glavnom kanonskom artikulacijom – se ne navešćuje ništa poput praznog

TAKO SE ČULO KAKO NIJE POSAO TUŽILAŠTVA DA KROJI RAD MEDIJA, KAKO SE SLOBODA IZRAŽAVANJA NE SME SPUTAVATI KRITERIJUMIMA ISTINE ILI MORALA, DA IZVAN ESNAFA NEMA TOGA KOJI BI SMEO DA SUDI, DA BI ZARAD MIRA SVE TREBALO OSTAVITI ISTORIJI, NE BI LI SE JEDNA RAZLOŽNA INICIJATIVA DOVELA DO KOLAPSA PRE NEGO ŠTO JE I POKRENUTA

mesta tereta već novi i još fundamentalniji teret, sami život kao teret, pre nego što kao bivstvovanje-u-svetu uopšte iskusimo svoju nezgrapnost (i njene eventualne konsekvence „podelimo“ s drugima ili ih ka njima upravimo). To je ništa drugo doli nemilosrdno potapanje dobre vesti u tragizam koji je bio označen kao paganski, i to potapanje sa držanjem do izdisaja na njegovom dnu. Ovde se, zbilja drukčije nego u „pagana“, ne odgovara zbog nekog učinka vlastite nezgrapnosti, već je život optužen kao nezgrapnost po sebi, čak nasledna, pra-roditeljska. Drugo potapanje dobre vesti u tragizam nazvan paganskim, događa se sa sledećim učiteljevim rečima: „A koji pohuli na Duha svetoga, nema oproštenja vavijek, nego je kriv vječnome sudu“ (Marko, 3, 28). Prema tome, jasno je najmanje to da zajednica Svetog duha definitivno nije ona koja poništava sve grehove, niti ona koja bi subjekta ostavila bez tovara krivice ili odgovornosti.

Obratno, ona mu već na svojim ulaznim vratima navaljuje teret koji mu lomi kičmu, pripuštajući ga potom među druge, bližnje, koji su prošli kroz istovetnu dobrodošlicu.

ODGOVORNOST I DOBITNICI ŠEVENINGENSKOG ARANŽMANA

San o subjektu koji za sobom ne bi vukao složenu istoriju sopstvene odgovornosti bio bi san o subjektu van ikakve zajednice. Čim se zajednica uspostavi, pa makar to bila zajednica onih koji su raskinuli sa zajednicom, počinju pravila, zakoni, zahtevi, očekivanja i horizont subjektivnosti kreće da se plavi teretom koji vremenom postaje sve glomazniji i teži, dok subjekt kao njegov nosilac biva sve nezgrapniji, sve „slonastiji“ među tolikom staklarijom, za čije lomljenje, međutim, ne može a da ne odgovara. Zbog toga se naše pitanje ne tiče mogućnosti – premda na nju mora da se osvrne – života bez podnošenja tereta odgovornosti za učinke vlastite nezgrapnosti, već načina njegovog prihvatanja: nezaobilazno ili posredstvom izigravanja, neuspelih, ali zato kadrih da ga učine još težim. Što će, vratimo li se na početak, reći ono što smo oduvek znali: da se proizvođač-distributer ne može izvući. Njegova je odgovornost grandiozna, a njegove je namere ni najmanje ne dotiču. Kako god da je bio shvaćen, ispravno ili pogrešno, suštinsko je samo to da je *on* bio shvaćen, da su oni dobitnici ševeningenskog aranžmana pozivajući se na njega razumevali određene prilike, te u dosluhu s tim putem dobijenim tumačenjem činili neka dela. Tu mu ne može pomoći ni dobra vest („lišeni ste tere-ta“), jer ona sagoreva – eto uzvratnog udarca – u kratkom spoju ne tako dobre („o Vašem teretu ćemo kasnije – na večnom sudu“) i sasvim loše vesti („Vaš život je teret“). Ali za njega, vičnog u izvođenju i mnogo zločudnijih informativnih *Kurtzschluss*-a i kalambura, u tome zacelo nema nikakvog iznenađenja ili misterije ■

CEMENT

Piše: Vladimir Arsenić

ZLOČUDNI POVRATAK U MANASTIR

Ljiljana Dugalić, *Crtež na dlanu*, Stubovi kulture, 2009.

Prošlogodišnja dobitnica Andrićeve nagrade za knjigu priča *Akt* (autorsko izdanje, odnosno čuvena izdavačka kuća *samplatio pa klatio i nagradu u'vatio*) obradovala je svoje verno i brojno čitateljstvo novom knjigom, *Crtež na dlanu*, ovoga puta u izdanju Stubova kulture. Štono kažu, kakva kultura takvi i stubovi, ali Andrić je Andrić, pa makar postavljen naglavačke u večnoj kući. Elem, našao sam se ponovo zapanjen pred narativima koji vrve od nelogičnosti i nereda, ali i pritajene potencijalno opasne ideologije.

BOGOUGODNA HABJANOVIĆEVSKA APOTEOZA

Knjiga je, u stvari, organizovana oko centralne novele imenom *Dečak sa plaže*, dok su ostali narativni pilepci samo crteži na dlanu jedne nevešte ruke, naivno ženske i dečje, odevene u jeftine pravoslavne apoteoze kojima bi se mogla podičiti i perjanica novokomponovane bogougodne literature Ljiljana Habjanović Đurović. I teme su porodično pravoslavno pravoverne: prodaja organa i raspad porodice (*Lovac*), abortus (*Irod*), odnos prema deci (*Dečak sa plaže*), razvod (*Haljina i pribor za brijanje*), spoznaja Boga (*Duelisti*). Sve to ne bi bilo strašno, odnosno tematika bi bila sasvim prihvatljiva, kao i bilo koja druga, da se u pričama ona problematizuje, a ne da se posmatra sa jasno ideološki obojenog stanovišta koje ne dopušta ni zrno drugačijeg mišljenja, ni zrno različitosti. Pripovetka *Lovac* odiše verom da se od svega može napraviti priča i to bi trebalo da ohrabri sve one koji žele da krenu stazama posutim lovorikama kojima suvereno stupa i Ljiljana Habjanović Dugalić (nepotrebno precrtati). Lepo sedneš u kafanu, pričaš o književnosti, a misliš na život (str. 5), prisluškuješ i eto priče. Sama ti se kaže, otvori ti se kao školjka puna bisera. Savet mladom piscu/spistaljici koji Dugalička tako neštedimice daje može da dovede samo do preranog alkoholizma, ako konzumirate alkohol, ili do čira na želucu, ako ste skloni kafi. Drugim rečima, ne pokušajte tu vrstu auditivnog voajerizma jer vam se može dogoditi da vam se obrate kao muškarcu, a da misle na ženu, ili obrnuto (13). Ovaj zagonetni kraj u kome dolazi do iznenađujućeg mešanja rodni uloga i seksualnih fantazija ostavlja čitaoca u neverici, a autorki pruža iluziju da je zbunila sve one koji su se već zabunili i uzeli ovo štivo u ruke.

AKUŠER IROD I HRISTIJANSKI POKRET OBNOVE

No, to nije ništa. Na scenu stupa biblijski koljač, ubica prvorodenih, Irod. Nisam do kraja shvatio zbog čega je ginekolog akušer, iz čije je perspektive ispričana pripovetka, poistovećen sa kraljem Judeje jer, koliko se sećam, potonji je naredio ubijanje prvorodene a ne nerođene (muške) dece. Ipak, abortus jeste tema broj jedan u teološkim krugovima pa je red da joj bogougodna spisateljica posveti nekoliko stranica. Jeftina patetika na kraju pripovetke kada pomenuti lekar krene da se izvinjava *čistim* porođiljama i *čistoj* novorođenčadi zbog svih kiretaža koje je izvršio, može samo da



Foto: Follet

dovede samo do povećanja bele kuge jer će iz straha da im se ne dogodi neželjena trudnoća, mlađi sami od sebe prestati da vode ljubav. Zamislite situaciju u kojoj se devojci posle izvršene kiretaže, lekar izvinjava. Ili, kako je to naša spisateljica zamislila, da se lekar izvinjava porođiljama zbog toga što je sprečio da se rodi čitav jedan (*čist*) grad. Nisam siguran da bi ga žene koje drže decu u naručju gledale sa velikim poverenjem. Ja sigurno ne bih. Središnja priča, *Dečak sa plaže*, predstavlja pravi dragulj kiča. Pripovetka počinje dolaskom u primorski grad u kome se vrše neka arheološka iskopavanja. Šta naša pripovedačica odmah primećuje? Naravno dva monaha, jednog mladog i jednog starijeg kojeg ne prepoznaje pa odmah zaključuje da je u pitanju strani episkop, jer ona sve domaće zna likom i (ne)delom. U početku nije najjasnije kakve veze imaju popovi sa bilo čim, ali onda stvari izlaze na videlo. Tokom svog odmora naratorka postaje susprat majka jednom dečaku koga roditelji zapostavljaju. Komponente za rađanje majčinskog instinkta su tu: usamljeni dečak, a ona na putu ka usedelištvu. Njeno srce pra-

voslavno je veliko te u njemu ima mesta za svu decu koju, bez obzira na to što su im roditelji živi i zdravi, nema ko da voli. Međutim, to nije sve. Sedmogodišnji dečak ne samo što je sladak, on ima i umetničkih sklonosti koje ona primećuje. Njihova veza se razvija i kada, na kraju, dečak pogine u saobraćajnoj nesreći, shvatamo da se nije radilo o običnom, već o Hristolikom detetu, što našu naratorku stavlja ni manje ni više nego u poziciju Bogorodice. Sad već biva jasnije zbog čega oni popovi na početku priče i zbog čega je važno naglasiti obnavljanje manastira u primorskom gradu u kome su „uklonjeni tragovi nasilja, rušenja i rata” (68). Pitanje za autorku ovog bogougodnog teksta glasi: u kom su primorskom gradu poharane pravoslavne kuće i srušeni pravoslavni hramovi u ratnim dejstvima? Bitno je da je jasan odgovor ko je sve to porušio, ali i ko će sve to popraviti: Onaj koji je umro/poginuo za nas. Banalizacija ideje žrtve i njena nasilna hristijanizacija (kao da je to jedini okvir u kome se može i mora razgovarati o žrtvovanju) premašuju pojam kiča i prevode ovaj tekst na nivo perverznoг uživanja u bolu i patnji. Veličanstveno!

DEUS ABSCONDITUS – VUČJI BOG IZ ČESTARA

Pripovetka *Haljina i pribor za brijanje* ispričana iz perspektive dečaka koji se nalazi u procepu između razvedenih roditelja odudara od ostalih, jer je uspela. Majka, opsesivno uvučena u sopstveni očaj zbog razvoda, i sin koji pokušava da nađe ravnotežu između oca i nje, stvaraju dinamiku odnosa koji svoj simbolički prikaz nalaze u predmetima iz naslova. Ipak, Dugalićkino insistiranje na tradicionalnom pripovedanju i simboliци utapaju se u opšti ton knjige i umanjuju potencijal ove

ŠTRAFTA

Piše: Đerđ Serbhorvat

NOVA NEPISMENOST

STANJE NA PUTEVIMA

Prerušen u mađarskog turistu, gledao sam vaterpolo utakmicu između Srbije i Hrvatske u dalmatinskoj konobi u Mlinima kod Dubrovnika. Otkad nam više ne trebaju vize za Hrvatsku, par puta sam bio tamo, između Cavtata i Dubrovnika, gde mi je inače drug iz razreda iz osnovne škole poginuo pre 17 godina. Bilo je to u julu 1992, gušteri i džombe Vojske Jugoslavije (koji su počeli kao gušteri u JNA) ručali su negde gore na planini iznad Staroga Grada, a granata je pala između mladih i nedužnih u vreme kad najnovija Jugoslavija zvanično uopšte nije ratovala. Šta je tamo tražio zalutali korpus (čini mi se da se još uvek zvao *crnogorski*), više niko ne pita. Dabome, u julu 1992. godine i sam Đukanović više se bavio unosnim poslovima, nego oslo- bađanjem Raguze.

Brat blizanac mog druga iz razreda pričao mi je da je u onom trenutku, kad mu je brat poginuo „na pogrešnom ratištu”, pao sa skele na gradilištu u Budimpešti, gde je radio kao tesar. A ker u porodičnoj kući prestao je da jede dok nije izdahnuo. Za to vreme fotografija mog školskog druga je polako bleдела... Život je čudo, ali barem ide dalje: u Mlinima i u okolnim mestima na svakoj zgradi stoji novi krov, mada ima još dosta ruševina, pogotovo hotela. U ruševinama je i Titova vila u Kuparima – kao čeka na obnovu, niko to ne kaže, ali čovek jednostavno oseća miris korupcije.

A u konobi mladi čekaju utakmicu, evo, svi su optimisti, čovek koji se ponaša kao da je vlasnik kafane (možda i jeste) viče „Srbija, Srbija”, a ostali se ironično smeju na „gazdino” navi- janje. Svi naručuju gemišt, i ja ga pijem pozadi u čošku, a Hrvati dobro stoje, već na početku vode sa dva nula. Meštani samopouzđano komentarišu „tekmu”, al’ onda krenu tzv. „naši”, i džabe piju po dva gemišta ili piva u svakoj četvrtini kad „naši” pobeđuju. Samo jedan mladić, otprilike dvadesetogodišnjak, psuje Srbiji i sudijama majku četničku – on verovatno u životu ni Srbina, a kamoli četnika, uživo nije video. A sigurno nije čuo ni vest da se nedaleko odande, preko brda, u Trebinju osniva čet- nički univerzitet, sa doktorima, poznatim profesorima i aka- demicima. Pošto su nauka i obrazovanje u „pravnoj” državi ne- dodirljivi i imaju zakonom zagarantovanu široku autonomiju, naravno, niko ne dira ni taj Univerzitet za Mržnju, Odsek Klanje, valjda zbog poštovanja principa iz Bolonje.

Dok putujem kući, gledam table na ulazu u naseljena mesta. Sve do Mostara natpisi na ćirilici su „uredno” precrtani, ali u Mostaru već uočavam toleranciju, mada, verujem, više zbog to- ga što su table postavljene previsoko, i što u Mostaru nije prob- lem ćirilica, nego vehabije, a vehabijama su problem Bošnjaci, koji piju i slave pobedu nad neprijateljem. Kao što posle Pala bil- bordi pozivaju na slavlje nekih srpskih brigada koje su isto

tako „pobedile” u prošlom ratu (očito: svi su pobedni- ci). Naravno, u Sarajevu nigde ne piše kako da stigneš do Beograda, eh, ko hoće u Srbiju, neka se snađe. A jedva možeš naći i granični prelaz za Srbiju. I obrnuto: ako predeš Drinu kod Loznice, nigde ne piše u kom pravcu je Sarajevo – ipak si u Republici Srpskoj, jebeš turiste, strance i sve ostale koji ne znaju put. Zato mi izgleda skroz nor- malno što su u Vojvodini na mnogim mestima prefar- bani natpisi na jezicima manjina. A kod Bačke Topole, ako hoćeš da skreneš na tzv. autoput, svi natpisi su na ćirilici – „говори српски да те цео свет не разуме.”

BILINGVALNI POŽAR

Nekako stižem nazad u Mađarsku, ovde saobraćajni znaci nisu toli- ki problem – više to što na- dležna služba kosi travu pokraj autoputa baš kad je najveća gužva, kad Turci, Srbi, Rumuni i Bugari, sav taj gastarbajterski svet, odjednom pohrle prema granici. Ali košenje trave ne može da se odloži, valjda postoji neki poseban propis donet u Briselu s ciljem da ti radnici izgube još koji dan, da im se još malo skрати odmor, jer umornog, iscrpljenog čoveka lakše je kontrolisati. A u Slovačkoj su doneli novi zakon o jeziku i pismu. Po njima, treba sačuvati slovački od propadanja, i svaki Slovak ima pravo da sve može da pročita i na slovačkom na čitavoj teritoriji Slovačke, uključujući i mesta gde žive uglavnom ili isključivo pri- padnici manjina. Naravno, radi se o mađarskoj manjini. Ali poenta nije u samom zakonu, imaju takav i Francuzi, skoro sva- ka zemlja čuva svoje pismo, jezik i neke svoje izmišljene tradici- je, kako bi rekao Hobsbaum. Slovački zakon je poseban po drakonskim kaznama. Tako na javnom skupu, npr. u jednoj školi, gde inače nema nijednog Slovaka, čitav program mora da se odvija i na slovačkom, ili bar pozdravni govor... Na svakoj spomen ploči mora da stoji i natpis na slovačkom. I na matu- rantskim panoima. Inače sledi kazna – do pet hiljada evra. Pa sad Mađari i Slovaci opet psuju jedni drugima mater, naravno, svako na svom jeziku, jer nivo takvog govora još ne spada u domen zakona. Pravnici uživaju u temeljnom manipulisanju za- konima, pa neki tumači kažu da ako Mađar u Slovačkoj u mađar- skom selu javi vatrogascu da je izbio požar na mađarskom jeziku, dakle, vatrogascu koji je takođe Mađar i kojeg zna još odmale- na, vatrogasac po pravilu mora i na slovačkom jeziku vikati da je izbio požar, jer je na državnoj telefonskoj liniji (a vatrogasac naravno, obavlja državne za- datke) i obavezan je služiti se državnim jezikom – inače sledi kazna. Moram još da spomenem da istoričari u Slovačkoj – Slovaci i Mađari - rade na novim, multikulturalnim udžbenicima iz istorije. Pošto

pripovetke. Da je napisana pre pedeset godina ona bi možda mogla da ima neki značaj za savreme- nog čitaoca/čitateljku. Ovako, miris naftalina pomešanog sa tamjanom stvara otužnu kombina- ciju teško svarljivu za današnje konzumente književnosti. *Duelisti* su posvećeni otkrivanju Boga. Opet je tu osetljivi dečak koji mnogo čita, poznaje svaku travku i žbun u šumi pored koje živi i pored koje se nalazi isposnica Rastka Nemanjića. Susret sa Bo- gom/Svetim Savom koji se dečaku prikazuje u obliku vuka, u šumi, u praskozorje, trebalo bi da predstavlja jasan odgovor na pitanje ima li ga ili ne. Ne liči mi da je autorka namerno napravila ironičan otklon, ali na kraju priče, kada dečak upornim pogledom gleda u životinju, ova se samo okrene i pobegne u čestar. Drugim rećima, i ako ga ima on nam je odavno rekao: „Pustite me na mi- ru, bre!” Ton i tok pripovetke u kojoj se susreću monah i dečak i divane o postojanju Boga i impli- cirani smisao na kraju, leže u potpunoj suprotnosti. Da li se Ljiljana Dugalić sebi nasmejala u brk ili je prosto previdela tako jasno čitanje, ne mogu da znam, ali mi se čini da je, u skladu sa osta- lim tekstovima u knjizi, nastavila sa nelogičnostima i ostala autorski ignorantna.

*

Crtež na dlanu je knjiga koja ne bi zavređivala ama baš nikakvu pažnju u sredoem društvu u kome knji- ževnost ima svoje jasno mesto u sistemu. Međutim, u Srbiji, u jednom izuzetno osetljivom istorijskom trenutku, u kome se opet lome koplja kuda i kako dalje, ove priče nose jasno ideološko značenje čiju moć ne treba prenebregnuti. Jašući na talasu jeftinih emocija i religioznog kiča ona jasno pokazuje put kojim, po njenom mišljenju, treba ići. Mislim da je vreme da joj kažemo: „Ne, hvala” ■



Foto: Folnet

će u njima Slovaci koristiti izraz Praslovak, Mađari će moći da kažu za sebe da su na ove prostore stigli kao Pramađari... No, ne brinu samo male nacije i države na ovaj način o svojim manjinama. U ukrajinskim osnovnim školama – čitam u novina- ma – trebalo je napisati sastav na temu *Jedan dan ukrajinskog pračoveka*. Pošto su neke ostatke „ukrajinskog pračoveka” up- ravo pronašli na nekim mestima gde žive Mađari, odmah je došlo do prepirke - kako je moguće da je pračovek Ukrajinac, a ne Mađar?! Srećom, naučnici su na nekim kostima iz tog pra-vre- mena našli geografsku kartu Ukrajine, neko je već onda sve to znao i nacrtao, pa je dilema rešena, osnovci su morali da pišu o pračoveku Ukrajinцу (za divno čudo, niko nije forsirao da taj pračovek bude pravoslavac, ili bar hrišćanin). I onda me zbiliа ne čudi što se u Srbiji opet, po ko zna koji put, otvaraju rasprave o odbrani ćirilice. Ja sam za to: da, treba braniti ćirilicu, treba braniti pismenost. Ali dok vlada ovakva nepismenost, smatram da bi prvo trebalo naučiti pisati i čitati, pa tek onda krenuti u odbranu. To što neko u blizini Bačke Topole misli da će ćirilicu sačuvati tako što će zbunjivati Turke i turiste iz Zapadne Evrope, neminovno me tera da pomislim kako ovu zemlju u prvom redu treba odbraniti od potpuno nepis- menih, kojima bodu oči sva druga pisma, jer ih ne znaju.

ZABRANJENO ČITANJE

Meni je taj slučaj kod Bačke Topole, gde sam inače službeno rođen, posebno interesantan, jer iz Bačke Topole je predsednik Skupštine Vojvodine, koji se izborio da baš u njegovom gradu bude kamp tolerancije. Dolaze tamo i stranci (ako pronađu put), ali pogotovo mladi iz Srbije, pa tamo igraju košarku i ostale sportove, mada ja mislim da sport uopšte ne doprinosi pri- jateljstvu, to je više filter za agresivnost. Jer, ako se vratimo vaterpolu, meni je baš nekako užitak da gledam utakmice kad igraju Srbija, Hrvatska, Mađarska, a odnedavno i Crna Gora. U svom selu sam u mogućnosti da pratim utakmice iz sve četiri zemlje, a uz to razumem i „domaće” komentatore, i moram da

B

ETONJERKA
POLUMESECA

Kina je četvrti stub srpstva. Odmah posle palca, srednjaka i kažiprsta.

Risbo „Lao Ce-Ce” Dićta

kažem da takve jednostrane, agresivne, a samim tim glupe i štetne komentatore, tzv. sportske novinare, nigde drugde nisam čuo. Nije sporno da su sportski uspjesi važni za lični i kolektivni identitet, ali takvi komentari su smešni i istorvemenom odvratni: nije lako suditi na vaterpolo utakmicima, ne možemo ni mi, gledaoci, videti tačno šta se dešava u vodi.

Po uhodanoj šemi, u prvoj četvrtini komentator još psuje sudije, ali u drugoj to je već i njemu dosadno, obećava nam da se više neće baviti suđenjem. A onda na red dolazi vređanje protivnika: „E, ovi su baš takvi“. Ovi: Mađari, Hrvati, Srbi i Crnogorci – kaže mađarski, hrvatski, srpski i crnogorski „novinar“. Njihovo izveštavanje je ispod svakog profesionalnog nivoa. To je poslednji, deveti krug pakla – nisam to video ni na fudbalskim utakmicama, tamo se po pravilu mržnja ipak jače oseti. Zato su za mene vaterpolo utakmice simbol te nove nepismenosti, zato su mi ovi sportski komentatori mrskiji nego izveštači sa ratišta koji su onomad rekli da će Dubrovnik odmah biti oslobođen, a ako ne, razrušen pa sagrađen da bude još lepši i stariji.

Zato i ne mislim da treba sankcionisati samo te novinare, koji su huškali na ratištima, nego i ove, sportske. Ili ih bar treba upisati na neki fakultet i doškolovati, naravno, ne na onaj četnički. Jer se sećam onog „davnog“ leta, kada je poginuo moj prijatelj – bio sam vojnik, i gledali smo Olimpijadu u Barseloni, na kojoj smo „mi“ nismo učestvovali, samo pod nekakvom međunarodnom zastavom. A jedna mađarska plivačica, Kristina Egersegi osvajala je zaredom zlatne medalje. „Tvoja Kristina“, rekao mi je jedan iz Novog Bečea, sa kojim sam pre toga bio u dobrim odnosima, jer sam mu ispričao kako je moja majka rodom iz te varoši sa Tise. Ali zbog „moje Mađarice“ toliko me je počeo mrzeti, naravno sve uz „dušebrižno“ bodrenje komentatora koji su uvek napominjali da ovi „drugi“ pobeđuju, jer su nama nametnute „neopravdane i ničim izazvane sankcije“, da sam se ja počeo moliti da Kristina prestane sa osvajanjem medalja, jer me je već bio uhvatio strah. Ali moje molitve nisu uslišene, i ona nije stala do svog četvrtog zlata.

Drugi moj greh na „onoj“ karauli, odnosno ono što je nerviralo druge vojnike, bilo je čitanje jedne knjige koju sam tamo našao, romana „Na Drini ćuprija“. Ali nije im smetalo to što je knjigu napisao neki Andrić, koji je bio Jugosloven, svojataju ga i Srbi i Hrvati, ili što je pisao pozitivno o Turcima, o Bosni. Problem je bio što ja – čitam!

Bez obzira što je knjiga bila štampana ćirilicom ■

VREME SMRTI I RAZONODE

lirika u toke

Piše: Predrag Lucić

BALADA O OSIROMAŠENOM URINU

(Iz pesmarice dr. Dragana Davida Dabića)

Posle krvi neću vina,
Sad bih pio svog urina:
Od krvi se mrtvi broje,
Od urina kurci stoje.

To je garant dobrog seksa,
Vlastit urin da se eksa,
Vlastit urin – robna marka,
Organska je nuklearka.

Evo recept belog maga
Da te polna drži snaga,
Da si uvek kurca čvrsta:
Pij pišacke dva-tri prsta!

Magija nas vodi bela
Resursima naših tela:
Pit urina siromašna,
Jesti govna pozamašna ■

Povodom apokaliptičnog sunovrata srpskog nataliteta diljem rasejanja a i matice, u proizvođenje nadražujuće medijske halabuke&naučnih istraživanja uključili su se polno svesno&zduženo: tabloid *Press*, nedeljnikoid *NIN*, državnougodni dnevnik iz okrilja mraka *Večernje novosti* i NVO prvog među progresivnima Čedomira Antića, *Napredni klub*, koji je objavio svoj izveštaj o „stanju nacije“.

Crvenu nit ove opštenarodne brige čini žalostan vapaj: GDE NESTAJU SRBI? Možda se naš fotomontažer-dokumentarista nalazi na pragu rešenja ove misterije, tako bolne za sve zatočnike paranormalnih fenomena, istraživanja ruda i gubljenja vremena.



BULEVAR ZVEZDA

Piše: Redakcija **Betona**

KALAJIĆ, DRAGOŠ

KALAJIĆ, Dragoš (Beograd, 22. 2. 1943 – Beograd, 22. 7. 2005), slikar, novinar, pisac, teoretičar zavere, ljubitelj geopolitike, tevtonac, predstavnik *hiperborejskog realizma*, natčovek u pokušaju, *poslednji Evropljanin* dučeovskog tipa. Renesansni čovek - svim delatnostima kojima se bavio podario svoj neponovljivi šarlatanski pečat. Sledbenik svakog evropskog desničara u čije je delo bar jednom zavirio. Diplomirao je na Akademiji lepih umetnosti u Rimu. Bio je urednik časopisa *Delo*, edicije „Kristali“ u *Književnim novinama* i magazina *Duga* u njegovoj miloševićevskoj fazi. Organizovao je brojne izložbe, između ostalih i „Surovost kao ideal“ (Galerija Ateljea 212, 1967) i „Nova figuracija“ (Paviljon „Cvijeta Zuzorić“, 1984). Dobitnik je Oktobarske nagrade grada Beograda za slikarstvo (1993). Još 1978. u knjizi *Mapa (anti)utopija* zalaže se za ideal „humaniste koji nema potrebu da ulazi u istoriju, na primer literature svojim perom jer može upravo da stvara najveću istoriju svojim mačem“. Slobodan Blagojević prepoznaje Adolfa Hitlera kao otelotvorenje Kalajićevog *humaniste*, optužujući ga za kukavičluk – poziva se na Spartu i *autentični Rim*, jer bi otvoreno pozivanje na fašističku Italiju i nacističku Nemačku kao idealna društva moglo da ugrozi Kalajićevu udobnu poziciju. Svoja istinska ubeđenja Kalajić je morao da *šifruje* sve do 1987. kad na vlast dolazi oličenje principa *humanitas* – Slobodan Milošević. Kalajić piše nadahnute hvalospeve novom lideru, pripisuje mu *vizije o spoznaji istine*, a tekst „Osmijeh koji grije“, objavljen u zagrebačkom magazinu *Start*, završava u maniru socrealističkog kiča opisujući „kako neki radnik grije prozeble ruke nad fotografijom Slobodana Miloševića na kojoj blista osmijeh novog vođe“. Srca zagrejanog Miloševićevim osmehom, Kalajić u *Dugi* propagira ideje o elitizmu, panslavizmu i povratku „duhu ortodoksije kao vitalnoj sili novog društva“. Početkom devedesetih, Kalajić uz Isidoru Bjelicu i Nebojšu Pajkića postaje glavni eksponent *nove srbske desnice* koja pokušava da reafirmiše ideje Dimitrija Ljotića o „zbacivanju parlamenta i zavođenju autoritarne monarhije“. Stiče čitavu armiju sledbenika predvođenu Dragoslavom Bokanom. Rat u Bosni dočekuje spreman: obilazi ratišta, u Karadžiću prepoznaje *poslednjeg evropskog viteza* koji brani istinske evropske vrednosti, te postaje senator RS. Odbranu *evropskih vrednosti* doživljava emotivno, pa 1.3.1994. na promociji knjige *Svedok Sarajeva* izjavljuje: „Kad sam video kako se Sarajevo puši i gori, moram priznati - osetio sam radost“. 1998. posećuje Karadžića u skloništu, o čemu izveštava u magazinu *Profil*: „Kralj Artur vratio se na zemlju. On se danas zove Radovan Karadžić, a mladi ljudi koji ga čuvaju su Lanseloti i Galadi“. Postaje zvezda TV Palme na kojoj dobija dvosatnu nedeljnu emisiju „Mont Blanc“. U vreme NATO intervencije postaje dopisnik Tanjuga iz Rima, pa sa bezbedne distance deli patriotske lekcije, optužujući srpske intelektualce kao *neprijatelje naroda* jer o predsedniku Miloševiću govore bez superlativa. Jedan od prozvanih, Vojin Dimitrijević, možda je dao najprecizniji portret Dragoša Kalajića: „...pseudometnik, pseudopisac, pseudonaučnik Kalajić. On je, jadnik, čak i pseudosalonski pseudofašist“. Posle 5. oktobra nudi svoju pomoć *patriotskim snagama*, ali Vojislav Šešelj odbija da ga stavi na listu kao nestranačkog kandidata jer je „Kalajić poznat po svojoj ljotićevsko-musolinijevskoj orijentaciji“ ■

El Rašid: SVETI SAVA

BLOK BR. V

